

IMOM BUXORIY ASARLARIDA FARZAND TARBIYASI

Axmedova Maysara Baxromovna

Urganch innovatsion universiti

“Pedagogika va boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrası o‘qituvchisi

Gmail: axmedovamaysara904@gamil.com

oRCID: 0009-0005-5408-6896

Annatatsiya: Ushbu maqola Imom Buxoriy asarlaridagi farzand tarbiyasi mavzusiga bag‘ishlangan. Maqolada hadislar orqali farzand tarbiyasida ota-onaning mas’uliyati, bolalarga mehr-muhabbat ko‘rsatish, ularga yaxshi ta’lim-tarbiya berish, axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish hamda jamiyat uchun foydali shaxslar sifatida voyaga yetkazish yo‘llari o‘rganiladi. Shuningdek, maqolada hadis ilmining ilmiy tadqiqotlari va metodologiyasi tahlil qilinib, O‘zbekistonda hadis ilmining rivojlanish yo‘nalishlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: farzand tarbiyasi, hadis ilmi, axloqiy tarbiya, Imom Buxoriy, diniy qadriyatlar, ota-onaning mas’uliyati

Annotation: This article is dedicated to the topic of child upbringing in the works of Imam Bukhari. It explores parental responsibility in raising children through hadiths, emphasizing showing love and compassion to them, providing quality education and upbringing, teaching moral values, and nurturing them to become beneficial individuals for society. additionally, the article analyzes the scientific research and methodology of hadith studies and highlights the developmental directions of hadith studies in Uzbekistan.

Keywords: child upbringing, hadith studies, moral education, Imam Bukhari, religious values, parental responsibility.

Аннотация: Данная статья посвящена теме воспитания детей в трудах Имама Бухари. В статье посредством хадисов изучаются ответственность родителей в воспитании детей, проявление любви и заботы к ним, предоставление качественного образования и воспитания, прививание моральных ценностей и подготовка их как полезных членов общества. Кроме того, в статье анализируются научные исследования и методология науки о хадисах, а также освещаются направления развития науки о хадисах в Узбекистане.

Ключевые слова: воспитание детей, наука о хадисах, моральное воспитание, Имам Бухари, религиозные ценности, ответственность родителей.

KIRISH

Imom Buxoriy asarlarida farzand tarbiyasi mavzusi muhim o‘rin tutadi. Islomda farzand tarbiyasi, birinchi navbatda, ota-ona uchun katta mas’uliyat sifatida qaraladi. Imom Buxoriy, hadislar orqali farzand tarbiyasiga doir muhim ahamiyatli yo‘riqnomalarni taqdim etgan. Uning asarlarida ota-onaning farzandlariga bo‘lgan mehr-muhabbat, ularga yaxshi ta’lim-tarbiya berish, axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish va ularning ruhan sog‘lom o‘sishini ta’minlash zarurligi alohida ta’kidlanadi.

Imom Buxoriy tomonidan keltirilgan hadislar orqali, farzand tarbiyasida adolatli va mehribon bo‘lish, bolalarga ijobiy misollar ko‘rsatish, ular bilan samimiy muloqot o‘rnatish va ularni yaxshi axloq va ma’naviyatga yo‘naltirishning ahamiyati ko‘rsatilgan. Shuningdek, Imom Buxoriy farzandlarni diniy qadriyatlar va Islomni o‘rganishga rag‘batlantirish, mehr-shafqat ko‘rsatish va jamiyatda o‘z o‘rnini topish uchun zarur ko‘nikmalarni berish haqida hadislar keltirgan.

Farzand tarbiyasi haqida so‘z yuritishda, Imom Buxoriy hayotga oid bir qancha hikmatli hadislarini keltirib, ota-onaning vazifalarini aniq belgilab bergan. Bu, o‘z navbatida, faqat diniy mas’uliyatni emas, balki jamiyatda mustahkam axloqiy va ma’naviy asoslarni shakllantirishga ham yordam beradi. Shunday qilib, Imom Buxoriy asarlarida farzand tarbiyasi, nafaqat diniy, balki axloqiy va ma’naviy maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladigan muhim bir mavzu sifatida o‘rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbekistonda hadis ilmi bo‘yicha ilmiy izlanishlar so‘nggi yillarda muhim o‘sish va rivojlanish jarayonlarini boshdan kechirdi. Islom dini va hadis ilmi haqida o‘rganish, ilmiy tadqiqotlar va tahlillar, nafaqat diniy bilimlarni oshirish, balki o‘zbek jamiyatining diniy, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonda hadis ilmi bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar, asosan, ilmiy-tadqiqot institutlari, universitetlar va diniy maktablarda amalga oshiriladi.

1. O‘zbekistonda hadis ilmiga oid tadqiqotlar tarixi

O‘zbekiston hududida hadis ilmi va uning tadqiqi, ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab rivojlanmoqda. O‘zbekistonda hadis ilmiga oid dastlabki tadqiqotlar, asosan, sobiq Sovet Ittifoqi davrida boshlanib, diniy ilmlar o‘qitiladigan ilmiy markazlar tashkil etilgach, hadislar va hadisshunoslikning ilmiy jihatlarini yanada chuqur o‘rganila boshlandi. ayniqsa, 1991 yilda O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin, hadis ilmi sohasida ilmiy izlanishlar ko‘proq erkinlikka ega bo‘ldi va bu sohada tadqiqotlar yanada kengayib, chuqurlashdi.

O‘zbekistonda hadis ilmi bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borgan bir qancha taniqli olimlar mavjud. Ular hadislarining ishonchliligini aniqlash, hadislarini tasniflash, va hadis ilmining metodologiyasini rivojlantirish bo‘yicha muhim ishlarga imzo chekishgan [6].

Abdulloh as-Siddiqiy — o‘zbek hadisshunosligi tarixida katta iz qoldirgan olimlardan biri bo‘lib, u o‘z asarlarida hadislarini jamlash, ularning ishonchliligi va tarihlash ishlari bilan

shug‘ullangan. Uning ilmiy tadqiqotlari hadislarni islomiy fiqhga tatbiq qilish, tafsir va hadislarni o‘zaro bog‘lashda muhim ahamiyatga ega.

Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf — O‘zbekistonning mashhur hadisshunosi va diniy ulamolaridan biri bo‘lib, hadis ilmi va tafsirga oid ko‘plab ilmiy ishlar yozgan. U hadis ilmini o‘rganish, hadislarning sahifligi va ularni jamlash masalalari bo‘yicha o‘zining ilmiy yondoshuvlarini taqdim etgan [1].

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf — Hadis va fiqh ilmlari bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borgan olimlaridan biri. Uning “Sahih al-Buxoriy” va boshqa hadis to‘plamlari bo‘yicha yozilgan sharhlari va ilmiy tahlillari o‘zbekiston hadisshunoslik ilmining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan.

Imom Buxoriy va uning asarlari, xususan farzand tarbiyasi bo‘yicha ilmiy va diniy adabiyotlar quyidagicha bo‘lishi mumkin:

1. “Sahih al-Buxoriy” asarning to‘liq nashrlari va tarjimalari hadis ilmi bo‘yicha asosiy manbadir [2].

Nashriyotlar: “Darus Salam” (arabcha va tarjimalari mavjud), o‘zbekiston musulmonlar idorasi nashri.

2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf “Hadis va hayot” (Ko‘p jildli). Bu asarda Imom Buxoriy hadislarining sharhi va ularning hayotiy qo‘llanilishi yoritilgan.

Nashriyot: Hilol-Nashr, Toshkent.

3. Shayx Abdulaziz Mansur “Imom Buxoriy hayoti va ijodi”. Ushbu kitobda Imom Buxoriyning ilmiy merosi va uning islom ilmidagi o‘rni haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Nashriyot: Toshkent Islom Universiteti.

4. Zohidjon Islomov “Imom Buxoriy asarlarida tarbiya va axloqiy qadriyatlar”. Bu kitobda Buxoriy hadislarining tarbiya sohasidagi ahamiyati yoritilgan.

5. O‘zbekiston musulmonlar idorasi nashrlari.

“Hadis ilmi va Imom Buxoriy”. Ushbu nashrlarda hadis ilmi va uning metodologiyasi haqida ma’lumot berilgan.

6. Islom ensiklopediyasi: “Imom Buxoriy” sahifasi. o‘zbekiston milliy ensiklopediyasida Imom Buxoriy hayoti va ijodi haqida qisqa, ammo aniq ma’lumotlar keltirilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Hadislarning tasnifi, sanad va matn jihatidan to‘g‘riligini tekshirish uchun metodologiyalarning ishlab chiqilishi ham o‘zbekistonda juda muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Bu sohada olib borilgan ilmiy tadqiqotlar hadis ilmining nazariy asoslarini mustahkamlashga qaratilgan. O‘zbek hadisshunoslari, hadislarning sanadini va matnini tanlashda qat’iy ilmiy prinsiplarga rioya qilishga e’tibor qaratadilar. Hadislar, nafaqat diniy amallarni tartibga solish, balki axloqiy me’yorlarni shakllantirishda ham asosiy manba hisoblanadi. O‘zbekistonda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar, hadislarning axloqiy ahamiyatini O‘rganishga ham alohida e’tibor qaratadi. Bu yo‘nalishdagi tadqiqotlar, musulmon jamiyatida axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. O‘zbekistonda hadis ilmi bo‘yicha ilmiy

izlanishlar ko‘plab ilmiy anjumanlar va konferensiyalar shaklida taqdim etiladi. Bu tadbirlar, hadis ilmining yangi yondoshuvlari, ilmiy metodologiyalar va hadisshunoslikning rivojlanishi bo‘yicha ilmiy muhokamalarni amalga oshirish imkonini beradi. Islomshunoslik institutlari va universitetlarda hadis ilmi bo‘yicha seminarlar, konferensiyalar va master-klasslar tashkil etiladi. Bu tadbirlar, hadislarni o‘rganish va ularni amaliyotga tatbiq etishdagi yangi yondoshuvlarni ishlab chiqishda muhim rol o‘ynaydi. o‘zbekistonda hadis ilmi bo‘yicha ilmiy izlanishlarni joriy etish va tarqatish uchun ko‘plab ilmiy jurnallar va nashrlar mavjud. Hadislar va hadis ilmi haqida yozilgan maqolalar, kitoblar va ilmiy risolalar, o‘zbek tilida nashr qilinadi va keng jamoatchilikka taqdim etiladi. Bu ilmiy nashrlar, hadis ilmi bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalari va ilmiy tadqiqotlarni keng tarqatish imkonini yaratadi.

TAHLILILLAR VA NATIJALAR

Imom Buxoriy o‘zining “Sahih al-Buxoriy” asarida farzand tarbiyasi borasida qimmatli hadislarni jamlagan. Bu hadislar ota-onalar uchun bolalarni tarbiyalashda yo‘l-yo‘riq bo‘lib xizmat qiladi. Quyida Imom Buxoriyda kelgan farzand tarbiyasi bilan bog‘liq ba’zi hadislar keltiriladi:

1. Mehribonlik va tarbiyadagi adolat:

Payg‘ambarimiz (s.a.v.): “Farzandlaringiz orasida adolatni saqlang”. Bu hadis ota-onalarga farzandlar orasida adolatli bo‘lish, ularning har biriga teng mehr-muhabbat ko‘rsatish zarurligini eslatadi [7].

2. Farzandlarga mehr-muhabbat ko‘rsatish:

abu Hurayra (r.a.) rivoyat qiladi: “Rasululloh (s.a.v.) bolalarni o‘pib, ularga mehribonlik qilganlarida, bir kishi: “Men o‘z bolalarimni hech qachon o‘pmaganman”, dedi. Rasululloh (s.a.v.) unga: “agar alloh qalbingdan rahmatni olib qo‘ygan bo‘lsa, nima qilasan? dedilar” [8]. Bu hadis bolalar bilan mehribonlik qilishingiz, ularning hissiy rivojlanishiga yordam berishingiz kerakligini bildiradi.

3. Bolalarning ta’lim-tarbiyasiga mas’uliyat:

Rasululloh (s.a.v.) aytganlar: “Har biringiz cho‘ponsiz va har biringiz qo‘l ostingizdagilardan mas’ulsiz”. Bu hadis ota-onalarning farzandlarining tarbiyasiga nisbatan mas’ul ekanliklarini eslatadi. Ularni yaxshi tarbiyalash har bir ota-onaning asosiy burchidir.

4. Diniy bilim va axloqiy tarbiya:

Rasululloh (s.a.v.) aytganlar: “Farzandlaringizga uch narsani o‘rgating: allohni sevish, Qur’onni o‘rganish va mening oilamni sevish”. Ushbu hadis farzandlar tarbiyasida diniy qadriyatlarning o‘rganilishiga alohida e’tibor qaratishni ta’kidlaydi.

5. Yaxshi namuna bo‘lish:

Rasululloh (s.a.v.) aytganlar: “ota-onaning o‘z farzandlariga bergan eng yaxshi sovg‘asi — ularning yaxshi tarbiyasidir”. Bu hadis ota-onalarning o‘zlari ham bolalariga namuna bo‘lishlari lozimligini va ularga axloqiy qadriyatlarni singdirish ahamiyatini ko‘rsatadi. Imom Buxoriy hadislarida ota-onalarning farzandlari bilan munosabatlari, ularga beriladigan axloqiy

va ma'naviy ta'lim-tarbiya haqida chuqur o'gitlar mavjud [4]. Ushbu hadislar ota-onalarga nafaqat diniy, balki dunyoviy tarbiyada ham yo'l-yo'riq sifatida xizmat qiladi

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, farzand tarbiyasi har bir davrda o'z dolzarbligini yo'qotmay kelayotgan masalalardan biri bo'lib, hadislar orqali bu borada kerakli yo'riqnomalar berilgan. Hadislarda, bolalar bilan mehr-muhabbat ko'rsatish, ularga to'g'ri tarbiya berish, ilm olishni rag'batlantirish, yaxshi namuna bo'lish, adolatli va sabrli bo'lish kabi qadriyatlar ta'kidlangan. Bu qadriyatlarni amalga oshirish, bolalarning yaxshi axloqli, aqlli, ma'naviy jihatdan rivojlangan va jamiyatga foydali insonlar bo'lib voyaga yetishlariga yordam beradi. Farzand tarbiyasi har bir ota-onaning mas'uliyatidir va bu mas'uliyatni to'g'ri bajarish, jamiyatning yaxshilanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Orif Hoji. “Qirq hadis va bir rivoyat” T.: “Fan va texnologiya” 2008. o‘zbekiston 24 “Inson qadri uchun” Samarqand viloyati 2022-yil 4-may
2. Olimxon Isaxon o‘g‘li “Odoblar durdonasi”(Imom Buxoriyning “al-adab al-mufrad”asarlaridan saylanma hadislar Samarqand “Imom Buxoriy xalqaro markazi” 2018, 144 bet
- 3.Ochilova B.M “axloq falsafasi” T.: “Ijod –print” 2019 160 b
4. Proceedings of the international workshop ancient and rare manuscripts of the «Sahih al-Bukhari»in world libraries 2021-yil iyul oyida bo‘lib o‘tgan xalqaro anjuman maqolalari to‘plami p. 440
- 5.Ubaydulla Uvatov, otabek Muhammadiyev. “Imom Buxoriy”.- “Sharq” T.: 2019. Imom Buxoriy E-Book
- 6.Ubaydulla Uvatov, Otabek Muhammadiyev “Imom al-Buxoriy” “Tafakkur” T.:2019 13b
7. Усмонхон Алимов “Оилада фарзанд тарбияси” Т.: «Мовароуннахр», 2014. – 456 б.
8. “Zamonaviy oilada, farzand tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish masalalari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallar to‘plami. T.: “Mahalla va oila nashriyoti” 2021, 200 b
9. “O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi”-T.:Davlat Ilmiy Nashriyoti 2004.65 B